

SOVE viering 5 januari 2019 Paus en keizer ruziën Hans Slooff

Inleiding. Onlangs zijn we van een oud naar een nieuw jaar gegaan en hebben elkaar alle goeds, geluk en zegen, toegewenst. Een nieuw jaar, in het spoor van het Groot verhaal van verlossing, bevrijding. Wel met enige scepsis, want “waar blijf je, God, IK zal er zijn” want de aarde wankelt: het ecologisch evenwicht is zoek, er wordt rooibouw gepleegd op de bodem die wegzakt, het klimaat is van slag, de samenleving raakt verscheurd, door onverdraagzaamheid in buurten, onder de volkeren: ze bestrijden elkaar: vreemdelingen, vluchtelingen, hongerigen, dorstigen, daklozen, werklozen zijn op drift geraakt. Het christendom in west Europa verliest steeds meer aan uitstraling en zeggingskracht, brokkelt verder af. Dan is het goed om terug te kijken naar waar en hoe het christendom begon; kennis en bewustwording van die geschiedenis is nodig om de situatie te herkennen, waarin we nu leven, en antwoord te vinden op de vraag: “Hoe moet het verder “ ? Restauratie? Re – evangelisatie? Het oude weer terughalen, een beetje aangepast? Amos klaagt ons aan: (lied van Amos: “klaagzang en klacht”) Overweging bij Marcus 10, 34-45. Terug naar het Oer van de Chaldeeën, waar de wortels van het Groot Verhaal liggen, ons oor en hart te luisteren leggen bij Abraham, die een stem “hoort”, een stem vol belofte: “roep je familie bij elkaar, neem je hebben en houwten op, verlaat je huis en ga op weg naar het land dat ik, de Ene, je wijzen zal”. Op dat woord zijn ze op weg gegaan. Hun wel en wee is ons overgeleverd naar eigen literair culturele aard in de Thora van Mozes, liederen, psalmen, profetische geschriften. Na eeuwen trekken, vele oorlogen en ontberingen, vestigen zijn nakomelingen zich in het beloofde Land van Judea en Galilea waar zij hoopten als vrije mensen, veilig en in vrede te leven. Maar ook daar werden ze onderdrukt en uitgebuit: hoge belastingen, met gevolg grote armoede en als slaven behandeld door Romeinse bezetter. Er werd gebeden en gezongen als vroeger: “Gij, Enige, Ik zal er zijn” waar zijt gij te vinden, wij willen u zien! Geef ons een teken van leven! Met een verzetsgroep in Galilea trok in de 30er jaren van onze jaartelling een jonge man op, afkomstig uit Nazareth. In woord en handelen, omgaan met mensen, vriend en vijand, minstbedeelden, zieken, zondaars, wekte hij verwondering en bewondering, sprekend die Ene, “Ik zal er zijn”, Jezus Messias. “Hosanna” werd er gejuicht, toen hij Jerusalem binnentrok, “gezegend hij die komt in de naam van de Ene”. Velen trokken met hem mee naar Jerusalem, want daar zou het Koninkrijk der hemelen opnieuw gesticht worden. Maar het liep zo anders: verraden werd hij, van binnenuit, veroordeeld: daarna smadelijk gekruisigd, die koning der joden. Omdat het verzet niet ophield bij de dood van z.g. Messias werd Jerusalem en de Tempel, het hart van het Jodendom, door de Romeinse bezetter op last van de Keizer in Rome in het jaar 70 met de grond gelijk gemaakt en werden duizenden joden gekruisigd. De jesusbeweging viel uiteen en raakte verstrooid over de toenmalige bekende wereld. Daar bleven zij verhalen onder elkaar en aan allen die het horen wilden vertellen over de wondere woorden en tekenen die Jezus Messias deed en hielden zij hem in levende herinnering door brood en beker te delen zoals die laatste avond toen hij nog met hen was. Daarin herkenden zij hem en hebben zij Hem ervaren als de Levende, die met hen meetrok door alle lief en leed heen, naar een nieuwe wereld, een vreedzame samenleving en gerechtigheid voor allen. Zo hielden zij, uit elkaar geslagen, hoop en vertrouwden zij op zijn wederkomst. Zij leefden zijn woorden en daden na. De gemeenten groeiden in aantal, mede dankzij de onvermoeibare apostel Paulus die vast overtuigd verkondigde: “Jezus Messias leeft, is verrezen”. De christenen en volgelingen uit de verstrooiing kwamen na verloop van tijd weer bijeen en hergroepeerden zich onder leiding van Petrus. Ze werden “mensen van de Weg” genoemd. Dat betekent: zij leefden naar het Woord, de wijzing van Ene, de Thora en Tien Woorden. Maar zo verging het christenen niet overal; met name niet in Rome, het hol van de leeuw, de keizer. De vervolging, uitbuiting en achterstelling van

christenen werd door de opvolgende keizers opgeschroefd. Het duurde, tot twee eeuwen later, Keizer Constantijn aantrad (280 tot 337). Hij ondertekende in 313 het Edict van Milaan, een "tolerantieverklaring" een verlichting van leven voor de christenen: zij werden gedoogd. De voornaamste reden was: Hij had ze nodig voor de oorlog tegen zijn broer in oost Europa in de strijd om de opvolging van hun vader! Het Edict van Milaan is een cruciaal moment in de geschiedenis van de Jezusbeweging in west Europa. Vanwege explosieve groei van het aantal christenen in en rondom Rome werd het "gedogen" door de keizer verruimd tot acceptatie, omdat er veel rechterlijke en bestuurlijke kwaliteit onder de christenen zat, die Constantijn nodig had om het Groot Romeinse Rijk (west en oost) te besturen. Gaandeweg gingen de "episcopi" toezichhouders in de ekklesiae, ook hoge posten bekleden op financieel en juridisch gebied binnen het maatschappelijk leven en het bestuur van het keizerrijk. De ekklesia ontwikkelt zich tot een instituut met eigen bestuurlijke instrumenten zoals rechtbank, kerkelijk wetboek, theologische scholen en faculteiten (leer en moraal) aan universiteiten. De keizer echter hield de vinger aan de pols en nam initiatief voor kerkvergaderingen (concilies) en schrok er niet voor terug zich in te laten met de theologische koers die bisschoppen moesten varen. Gaandeweg werd het Christendom deel van het establishment van het Romeinse Rijk. Het is dan niet verwonderlijk dat Constantijn op zijn sterfbed gedoopt wilde worden en het Christendom verhief tot staatsgodsdienst. Zo werden paus en episcopi, de ekklesia dieper de keizerlijke wereld binnen gezogen. Als de keizer het toevoegsel "god" krijgt, dan straalt dat ook af op hen. Die gaan zich ook als zodanig gedragen en in hun houding en levensstijl naar de medegelovigen. Wenkbrauwen werden gefronst in de ekklesia want die macht en de rijkdom, de pracht en de praal strookte niet met het oorspronkelijke begin van de Jezusbeweging! Toen ging het allereerst om de minsten onder de mensen, die geen verweer hadden, niet staande konden blijven in het leven. De 'God van in den beginne' zag tenminste om naar de mens, hield hem in leven met brood uit de hemel en water uit de rots. Maar de bovenlaag van het christendom kreeg andere dromen dan de Thora en de Tien woorden! Het gouden kalf werd weer van stal gehaald! Deze verstrengeling van "heiligheden", zoals de keizer van het "heilig Romeinse rijk" en de "heilige vader" werd de voedingsbodem voor de latere eeuwenlange (tot 1903) machtsstrijd, tot en met verkettering en oorlogsgeweld tussen Keizer en Paus. En het geschiedde dat in de 7e eeuw de islam een derde abrahamistische religie op het wereldtoneel verscheen, Mohammed en zijn volgelingen. Hun Koran vertoonde veel gelijkenis met de geschriften van het Christendom. De drie stromingen van Jodendom, christendom en islam hadden veel gemeenschappelijk al was dat niet altijd zichtbaar; er was dialoog en wederzijdse acceptatie, maar ook onderlinge belangenstrijd op economisch, politiek en religieus gebied, die nog al eens met verbaal of met oorlogsgeweld, kruistochten beslecht werd. Maar ondanks alles noemden zij zich gezamenlijk "de mensen van het Boek". Met het Edict van Milaan gaat de Romeinse ekklesia een nieuwe fase in: van beweging naar institutionalisering. Zo ontstaat in de loop van de komende eeuwen het instituut van de Rooms katholieke kerk met eigen bestuurlijke elementen als wetboek (codex iuris canonici) rechtbank, theologische faculteiten voor leer en moraal. Door de staat werden de bisschoppen erkend als burgerrechters (iudices). In die rol spraken zij recht inzake eigendomsrecht, erfenis en asielrecht. Maar kerkvergaderingen (concilies) werden door de keizer bijeen geroepen, voorgezeten en geleid: hij schrok er niet voor terug zich in te laten met de theologische koers die de bisschoppen moesten varen. Hun juridische en politieke erkenning leidde tot de verbazingwekkende evolutie van het christendom, dat van een vervolgd tot een getolereerde en tenslotte tot een verplichte religie was geworden. Het christendom was niet meer weg te denken uit de samenleving van het Romeinse rijk. Pausen en geestelijkheid gaan zich ernaar gedragen. Dit samengaan van macht, rijkdom, pracht en praal riep toen al veel vragen op

binnen het christendom. Het strookte niet met de oorsprong van de Jezusbeweging. Als religies worden geïnstitutionaliseerd is de kans groot dat er misbruik in welke vorm dan ook optreedt. Ze zondigen tegen de regels die ze zelf voor iedereen in de kerk hebben vastgesteld. De afbraak begint van binnenuit. Als in de loop van de eeuwen macht en rijkdom, pracht en praal, handel en wandel groeit en bloeit, ontstaat er binnen het christendom en keizerrijk een rijke bovenklasse die de arme onderklasse uitzuigt en vernedert. De Thora, de Tien Woorden, profeten en psalmen worden bedolven onder schone schijn en macht, weelde en welvaart. Er stonden soms wrijvingen binnen en tussen de verschillende religieuze stromingen die uitliepen op oorlog. Het woord van de levende, door Amos (789-750 v Chr) verkondigd in vroegere tijden, werd weer gehoord en gebeden en geroepen in de ekklesia: "De aarde wankelt, klaagzang en klacht over u, die zwakken vertrapt, onschuldigen grijpt en mishandelt: Zo spreekt Hij die gij noemt: die Ene tussen zovelen, "onze god": "Ik kan uw psalmen niet luchten, spaar mij uw liedjes, uw fluiten. Doe stromen als een rivier, onstuitbaar als levend water, stromen gerechtigheid. Gij die uw plannen smeedt om misdeelden te doden, gij die praat in uzelf: "Ik koop ze voor geld, de minsten, voor een paar schoenen de armsten". De aarde wankelt; het heilige Romeinse rijk valt uiteen in kleinere rijkjes, koninkrijken en vorstendommen, die elkaar te vuur en te zwaard bestrijden. Het machtige instituut van het christendom gaat op weg van institutionalisering verder. Macht, wereldwijd, is verleidelijk, pracht en praal geeft aanzien, ondanks tegenwind, van binnenuit! In het spoor van de wereldhandel vervult zij haar missionaire opdracht buiten europa, vasthoudend aan de oude, onveranderlijke leer en moraal, zonder voldoende rekening te houden met de eigen cultuur en inheemse religie van de volkeren buiten europa. 2019: Weer wankelt de aarde: het klimaat wordt een bedreiging voor ons bestaan, water en lucht vervuult, de samenleving wordt verscheurd door oorlogsgeweld, mensen raken op drift, uitbuiting en corruptie tot in de hoogste regionen. Ongebreidelde vrijheid van de markt, van spreken. Het eens zo machtige instituut van de rooms katholieke kerk in europa brokkelt af. Er zit veel lucht onder de schone schijn, die steeds verder afbladdert. Restauratie van de oude glorie zal niet helpen, evenmin re – evangelisatie, vasthouden aan de oude, eerbiedwaardige leer en beklemmende moraal; die eeuwenoude muren moeten worden afgestoken, zelfs soms neergehaald worden, tot aan het fundament, de bron van het Groot Verhaal: "Heb liefde voor je naaste, die is zoals jij.....Wees heilig, zoals uw vader in de hemel helend handelt". Het zijn werkwoorden: helen, verlossen en bevrijden: "Redden wie geen verweer heeft". "Heilig "is een sleutelwoord in alle religies. Een hachelijk woord in de alledaagse omgangstaal: we spreken van heilige koe, heilig land, heilige oorlog en heilige vader. De vrije markteconomie en het beroep op het heilige recht op ongebreidelde vrijheid van meningsuiting, dat veel mensen in hun waardigheid zo kan kwetsen. In het woordgebruik van het Groot Verhaal is de levensadem van ieder mens heilig: het recht op ruimte en middelen om menswaardig te leven. In de lijn van Amos staat Bisschop Bekkers (1908-1966) als hij in zijn boek "Gods volk onderweg" schrijft: "Heiligheid vraagt een karakterkop. Karakterkoppen worden gekapt, geëts, gegraveerd, d.w.z. een hard proces van proberen, hoofdstoten, vallen en opstaan, gebrekkigheid erkennen, veel goede wil, veel moed en durf om telkens weer het leven opnieuw te leven zoals Christus dat wil. Ik ben blij met deze tijd (1960) om de enorme kansen die zij heeft uit een confectie – christendom te komen tot een christendom met karakterkop, persoonlijkheid" (Uit: "Gods volk onderweg"). Tijdens een TV- toespraak in 1963 voegt hij daaraan toe: "We schieten voortdurend tekort, in het willen, maar vooral in het (nog) niet kunnen. Pas als we dit erkennen en aanvaarden wordt echte liefde mogelijk. Want het is juist het typerende van de liefde in het ondermaanse, waarin lach en traan elkaar vinden, dat zij steeds een beroep inhoudt op de welwillendheid en vergevingsgezindheid van de ander en vooral De Andere" "Er is altijd een

nieuw begin" (Huis van Waalre, herbouwd op de fundamenten van het afgebrande) is heel bijbels; dat geldt ook voor de ekklesia, die, vastgelopen in de verleiding van macht, welvaart en weelde, opnieuw tot verstaan komt van dat Woord van de Ene: "ik ben niet gekomen om te heersen maar om te dienen, jullie zijn geroepen om al wie zich niet kan redden, staande kan houden in dit leven, een arm , een hand toe te steken om zich op te richten". "Er is altijd een nieuw begin" ook voor de ekklesia, die vastgelopen/ vastgegroeid in de verleiding van macht, weelde en welvaart gedurende een eeuwenlange geschiedenis, om weer op te staan en onderweg te gaan, de ster van Bethlehem achterna naar een nieuwe samenleving van vrede en gerechtigheid. Overweging bij Mattheüs 2, 1-13. Een verhaal, geschreven in geloofstaal; om er iets van te kunnen verstaan moet je stil worden, je hoofd leeg maken en wachten, kijken en luisteren met de ogen en oren van je hart naar de tijd waarin je leeft; dan zou dit verhaal van de : Wijzen, koningen?, Magiërs? uit het Oosten" vandaag een verhaal kunnen zijn van verzoening onder de drie abrahamistische stromingen, die eeuwenlang elkaar verketterden en bevochten, tot op heden: Joden , Christenen en Arabieren/Moslims anno 2019, die ondanks de vele verschillen, zichzelf alle drie geworteld, aangesproken weten door dat ene Groot Verhaal van die Godmensenvriend. Allen zijn we mensen van Het Boek. De gemeente van Mattheüs gelooft in die Ene, God – verlosser en bevrijder, die omziet en zich bekommert om alle man. Dat hangt als een ster, belofte boven de aarde. Ze laten hun pracht en hun praal, macht en hun rijkdom bij het Kind achter en gaan weer terug naar hun landstreek, maar anders dan ze gekomen zijn. Paus Franciscus sprak tijdens zijn kerstboodschap aan de wereld over sober leven en broederschap onder elkaar. Bisschop de Korte schreef in zijn Kerstbrief over hoffelijkheid in ons handelen en omgaan met elkaar in ons bisdom, overal en met iedereen! Want zo heeft onze God zich gedragen, en nu wij! Er is altijd een nieuw begin!